

Sadržaj

Uvod	1
1.Predmet istraživanja –slamovi	2
2.Cilj istraživanja	3
3.Karakteristike nehigijenskih naselja u kontekstu savremenih metropola	4
4.Primer “divljeg naselja” kroz prikaz favele u Brazilu i slama u Indiji-Bombaj	5
4.1. Favele Brazila	5
4.2.Dharavi- “divlje naselje” u srcu Bombaja	8
5. Sličnosti favela i Dharavi slama	9
6. Uloga arhitekture	9
Zaključak	11
Literatura	13

Uvod

Mega gradovi su fenomen sveta koji je u razvoju. Kombinacija jako visoke gustine stanovništva okruženi siromaštvom i ograničenim resursima, stvaraju okruženje koje podstiče ubrzani razvoj nehidijenskih područija.

Urbanizacija kao globalni fenomen, dobija na značaju od druge polovine prošlog veka. Gotovo da nema države ili regije, koja nije zahvaćena jačim ili slabijim intenzitetom urbanizacije. Ubrzani razvoj većih gradova u razvijenim državama se ogleda u tome, što su okruženi gusto naseljenim siromašnim, nehidijenskim naseljima i brojnim drugim formama neformalnog i iregularnog stanovanja. Zaslužni za ovo su neadekvatna infrastruktura, sigurnost sklonista, visoki porezi, zakupi. Arhitektura slamova se nalazi u njihovim zidovima. Kada se lažni ukras oljušti, sa zidova počijne da se otkriva aljkava i nekvalitetna izrada, tada slam počijne da "miriše" kao svaka baraka od Ria do Južnog Bronksa, od predgradja Rabata do ivica Istočnog Los Anđelesa.

Siromaštvo i nedostupnost svih vrsta usluga u ruralnim sredinama, na jednoj, te ekonomsko jačanje i atraktivnost gradova, na drugoj strani, doveli su do izraženih migracija iz sela u gradove. Ovo preseljavanje u gradove, glavna su obeležja urbanizacije slabije razvijenih zemalja. Kao posledica velikog doseljavanja stanovništva, dolazi do prostornog širenja grada, nekontrolisane gradnje i stvaranja specifične socijalne topografije. Udeo ovako podignutih naselja na sagrađenoj površini pojedinih gradova, vrlo je visok i često zauzima više od 50% ukupne površine grada. Siromašno stanovništvo živi na rubovima gradova, u drvenim i limenim barakama, ili u barakama od nekog sličnog priručnog materijala, bez osnovne komunalne infrastrukture, sanitarija, hidijenskih uslova, a još više bez društvene suprastrukture (obrazovnih, zdravstvenih, uslužnih, servisnih i ostalih sadržaja civilizovanog načina življenja)

1. Predmet istraživanja-slamovi

Siromašne četvrti velikih gradova, koje drugačije zovu “slamovi”, karakteristične su uglavnom za zemlje južne Amerike, ali ni jedna zemlja na svetu nije izuzetak u njihovom postojanju. Slamovi-sve forme nehidijenskih naselja – predstavljaju “ nevidljiv grad,” često isključen sa oficijalnih mapa i dokumenata, uglavnom fizički skriveni iza šarenih zidova i ograda, od strane lokalnih vlasti.

Preko milijardu ljudi danas živi u slamovima. Ta reč je neprevodiva na srpski jezik, a podrazumeva prigradsko naselje, vrlo siromašnih i društveno- odbačenih ili „potisnutih“ stanovnika. Smatra se da u slamovima živi „urbani talog“, a caruju siromaštvo i nezaposlenost. Oni su podloga za kriminal, narkomaniju, alkoholizam, visoku stopu mentalnih i drugih bolesti, pa i samoubistava. Slamovi su prenaseljeni, ne postoji nikakva administrativna evidencija o njihovom stanovništvu, niti bilo kakva organizovana uprava. Obeležje slamova je odsustvo plana izgradnje i urbane strukture. Razlog za to su stalne fluktuacije stanovništva, odsustvo evidencije pojedinaca, a i finansijske nemogućnosti vlasti da sprovedu korenite promene. Povećana urbanizacija privlači brojne migrante, koji nemaju novca za kupovinu, ili iznajmljivanje stana, pa su prisiljeni podići privremene objekte, upravo u divljim naseljima.

Ova naselja nastaju uglavnom neplanirano i spontano, raznim vidovima migracija,bežanjem iz siromašnih, ruralnih sredina u velike gradove, u potrazi za boljim životom i budućnošću. Ali samim dolaskom, problem siromašnih ljudi se ne rešava, oni se utapaju u gradsku sirotinju, nadovezuju se na već postojeća-izgrađena nehidijenska naselja. Mnogi veliki gradovi u svetu suočeni su sa pojavom divljih naselja, koja najčešće nastaju na njihovim rubovima, podizanjem malih naseobina na uzurpiranom zemljištu. Grade se spontano, bez plana, od otpadnog materijala poput kartona, drvenih dasaka, lima i sl. Takva su naselja vrlo često prenatrpana, bez osnovnih komunalnih sadržaja i hidijenskih uslova: bez vode, struje, kanalizacije, odvoza smeća, bez škola, prodavnica itd. Stanovnici slamova mogu biti mobilni i stacionirani. Mobilni su oni koji žive na ulici i čitavog dana se kreću po gradu, a noću spavaju na pločnicima. Stacionarni su oni, koji imaju svoja stalna prebivališta. Pojedine zemlje, pa i gradovi posebno, imaju svoje lokalne nazive za ova naselja. U Brazilu su to favelas, u Peruu i Venecueli- barrios, u Čileu- callampas, u Argentini-barrios, itd .

2. Cilj istraživanja

Ova studija bi nam trebala pomoći da bolje razumemo različite komponente siromasnih divljih naselja, kao i život u njima, koja su poput paukove mreže prekrila sve veće svetske metropole i čine preko 50% populacije. Cilj je da se objasni kvalitet naselja i stanovanja; socijalni i zdravstveni status; obrazovanje; kultura i informisanje. Bogatstvo, izraženo modernim stilom života, koji se odvija u najsavršenijim arhitektonski rešenim stambenim objektima, na jednoj strani i haos nabacanih nehidijenskih kuća, kao naličje života i bede njihovih stanovnika, na drugoj, predstavljaju takođe motiv-cilj bavljenja ovom temom.

Prva stvar koja je uočljiva za divlje predgrađe grada je njegova nezakonitosti, službeno, njihovi stanovnici ne postoje. Slam stanovnici žive u nekoj vrsti ne-mesta, sa osećajem poniženja. Osim toga, oni ne mogu čak ni pokušati da poboljšaju svoje uslove stanovanja, jer su stalno pod pretnjom proterivanja. Ekstremno su velike socijalne razlike između grada i slama.

Za razliku od grada koji daje određenu sliku bogatstva, u sirotinjskim četvrtima vlada beda, a to je pozadinska slika celog sveta.

Stopa nezaposlenosti u slamovima je često vrlo visoka, niske su plate i nisko-kvalifikovani radnici. Ljudi žive sa sredstvima znatno ispod onih stanovnika u urbanim delovima grada.

Ono što razlikuje ova naselja u gradu je da, imaju jako malo objekata i gradskih usluga, koje bi siromašnim stanovnicima omogućile da im grad bude udobno mesto za življenje. Nema kanalizacije, nema priključka za vodu, bez struje su, nema asfala, nema odvoza smeća, nema policije, nema sanitarnih uslova, nema obrazovanja, itd..

Voda je jedan od najvažnijih problema i spominje se u svim predgrađima u svetu. Svi ovi nezdravi uslovi dovode do pojave različitih bolesti i zaraza.

Posebno treba naglasiti izuzetno veliku gustinu slamova, koja se odnosi na prosečnu veličinu parcele i prosečnu veličina porodice.

U mnogim predgrađima, gustina je dosegla neverovatnih jedan stanovnik na 10 m². U svakom slučaju, ovo dovodi do specifičnih porodičnih i društvenih odnosa, jer nema anonimnosti ni privatnosti življenja.

Osnovni element slamova je porodična kuća. Za razliku od urbanizovanog grada i stambeno- komercijalnih objekata, ove kuće su skloništa njihovih stanovnika i obično njihova jedina imovina, koju je potrebno stalno održavati, jer su vrlo krhke, osetljive na različite klimatske uslove.

Ove kuće predstavljaju stalnu borbu da se u svojoj gradnji prilagode vremenu koje dolazi, kao i u borbi da se sačuva lični indentitet, u odnosu na način i tempo života koji nameće urbani grad.

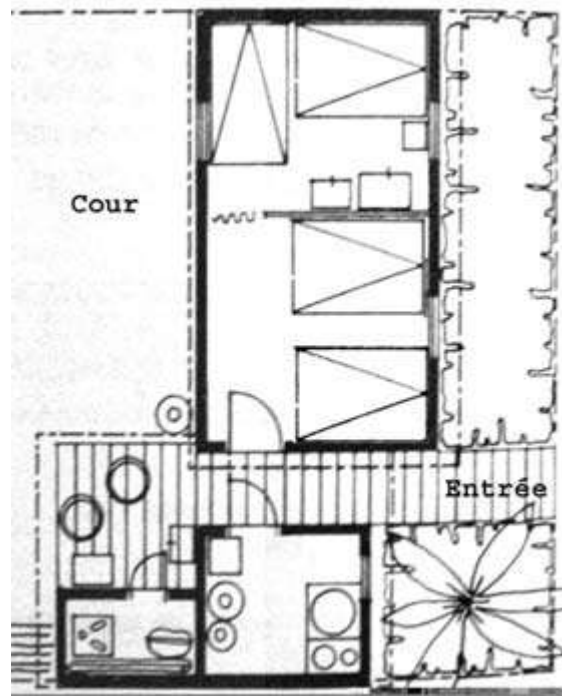
Kuća, bez obzira kako je zvali, je gotovo jedini element koji stvara tvrdo tkivo divljeg naselja. One nikada nisu velike, obično između 50 i 150 metara kvadratnih.

Cirkulacija u područjima je minimalna i javni prostori su gotovo nepostojeći. Međutim, putevi (gotovo uvek pešački), su prioritet. Nije ista logika svuda, ali ukupni ispitivani uzorak je pokazao: obično postoji jedna ili više glavnih ulica, koje su relativno velike i služe kao javni prostor. Često su skrivene sa spoljne strane, što im daje malo privatnosti

(ulice su uske i koriste se kao polu-javne, mreža nekoliko uličica povezuje par privatnih dvorišta).

Slamovi su daleko od toga da budu mesta haosa, prostorno su organizovani i pokušavaju da svojim vlastitim sredstvima zadovolje svoje potrebe.

Oni su kao tkanina, čiji se uzorak prenosi od jednog naselja do drugog i čini jedinstvenu kulturu imigranata.

3. Karakteristike nehigijenskih naselja u kontekstu savremenih metropola

Osnovno je, da se prave barijere između predgrađa u gradovima i svi su uključeni u izolaciji stanovnika slamova.

Svi prave takve fizičke granice, kao što su autoputevi, železnica, reka, ili čak zid i sve je nepovoljnija činjenica da ne postoji infrastruktura za njihovo prevazilaženje. Nema mostova koji bi omogućili vezu između slamova i grada. Nedostatak transporta otežava svakodnevno putovanje njihovih stanovnika u gradove, na radna mesta.

Očigledan, interesantan primer ove tvrdnje je u Peruu, u glavnom gradu Limi, gde je paralelno sa gradom nicao i slam. On je prvi put smešten, na upražnjenom zemljištu, oko jedne središnje pešačke staze. Grad je takođe rastao, a njegovo urbano tkivo se širilo tako, da je okružilo divlje naselje. I grad i slam su se uporedno razvijali, ali potpuno odvojeno jedan od drugog.

Urbane posledice su vrlo jasne- slam je postao ostrvo u srcu grada, a ipak izgleda potpuno izvan grada. Razvoj ovoga grada je karikatura neintegracije i neformalnih

naselja. Umesto da pokuša uključiti stanovnike slamova da uživaju urbani sadržaj, grad negira njihovo postojanje.

Slam postaje društveni prostor zajednica koje dele isti bedu. Život u neprijateljskom okruženju, stvorio je veliku solidarnost među ljudima koji naseljavaju predgrađa.

Mnogi stanovnici slama zaista su otkrili da bi mogli nositi težinu ogromnih problema-udruživanjem snaga. Predgrađa su meta delovanja političkih stranaka i birača.

Kada su ljudi dovoljno organizovani i motivisani, uspevaju da se okupe za stvaranje i upravljanje slamom. Villa El Salvador u predgrađu Lime je referenca na tu temu. U ovom straćara-naselju, kombinujući rad pre svega, prikupljajući sredstava od međunarodnih organizacija, izgradnjom škola, stvaranjem neke vrste kantine za sve, popločavanjem ulica, instalacija vode, itd. danas mnogi radije žive tu, a ne u centru grada Lime.

Između slama i grada ne postoji kontinuitet, on se zatvara u sebe, a urbane vlasti preferiraju politiku integracije. Tu leži neuspeh urbanog tkiva i društveni jaz između dve strane.

Slam bi mogao biti fragment grada, ali njegov razvoj i organizacije su autonomni. Ipak postoji međusobna zavisnost između grada i slama.

Slam je kombinacija zajednica koja se pokušavaju zaštititi, drže se zajedno, žive svoju kulturu, svoje tradicije. Videli smo, da slam nije nužno ono što se čini na prvi pogled. To je mnogo više nego haotičan skup koliba nezdravih i bednih. Slam je mesto nade, gde su teškoće stvorile snažnu društvenu koheziju i gde tradicionalna kultura može opstati. Slam se uglavnom sastoji od ruralnog stanovništva. Kada znamo da je kultura gradova u zemljama u razvoju predmet globalizacije, te da postupno poprima sve više zapadnjački način života, tada se može videti da su slamovi leglo kulturnog očuvanja izvorne zemlje. Svaka nova generacija je sve više pod uticajem grada i njegovog sjaja.

Slam stanovnici koji donose svoj kulturni prtljag, suočeni su sa društvom i kulturama različitim od njihove. Stoga smo svedoci sukoba između dve kulture: između ruralne i tradicionalne kulture i savremene urbane kulture.

To je takođe sredina gde pojedinac ima svoje mesto. Štaviše, mnoge porodice više vole živeti u slamovima, nego u skućenim stanovima u centru grada, koji nudi bolju opremu, ali nema isti društveni život.

4. Primer “divljeg naselja” kroz prikaz favele u Brazilu i slama u Indiji-Bombaj

4.1. - Favele Brazila

Favela je brazilski naziv za siromašna-“divlja” naselja. Iako se “najpoznatije” favele nalaze u Rio de Žaneiru i u Sao Paulu, ima ih u skoro svakom većem brazilskom gradu.. Svoj spas u favelama našli su migranti iz ruralnih područja i slabo razvijenih delova

Brazila, ali i siromašno domicilno stanovništvo. Na taj način, favele su postale idealno rešenje za društveno isključene slojeve i pojačanu segregaciju među stanovništvom, koja je kao posledicu donela stvaranje i jačanje kulture siromašnih, kao i slabu socijalizaciju i integraciju mladih iz siromašnih kvartova. Nakon više od jednog veka, favele su postale svakodnevna realnost svih gradova. I danas preko 70% stanovnika ovih naselja čine mulati i crnci. Iako faveladorsi čine od 32% do 50% ukupnog stanovništva nekih delova Brazila, kao što su Sao Paulo i Rio de Žaneiro, njihova uloga i uticaj ostali su minimalni kao i onog dana kada je osnovana prva favela.

U nekim favelama subvencisane su cene vode i struje dok se u nekim, bogatijim, ne plaćaju, što predstavlja svojevrsan paradoks. Blizina opasnih industrijskih postrojenja doprinosi visokom mortalitetu stanovništva.

Ono što svakako zapanjuje je da uprkos izuzetno niskom standardu življenja, skoro svaka favela je opremljena pijacom, buticima, apotekama, raznim zanatskim radnjama i slično, iako su cene ne često, skoro duplo veće nego bilo gde drugde u gradu. Ovo je poznat fenomen iz istraživanja siromaštva. Cene namirnica i drugih roba u siromašnim zonama su više zbog odsustva konkurencije, uspostavljenih neformalnih monopola, slabijeg izbora i sl.

Brojni novopridošli migranti nemaju uslove za kupovinu kuće, stana i sl. Krov nad glavom mogu da obezbede samo uzurpacijom tuđeg zemljišta na kome podižu stambenu jedinicu, najčešće građenu od priručnih, negrađevinskih i otpadnih materijala i bez ikakvog plana, upravo u tim spontano razvijenim naseljima na područjima neuslovnim za stanovanje (padine sa većim nagibima, napušteno zemljište i sl.). U ovako neplanski izgrađenim naseljima, usled velikih kiša dolazi do pojave klizišta koja predstavljaju najveću pretnju fizičkom opstanku favela.

Čista i pitka voda jedan je od najvećih problema u favelama i ujedno najveća potreba. Često faveladorsi buše cevi gradskog vodovoda kako bi došli do pitke vode. Oko 50% faveladorsa ima izgrađeni sanitarni čvor u „kući“, bez regulisanih ispusta, tako da fekalije često teku uporedo s ulicom, što je velika opasnost za zdravlje. Česte su bolesti kao posledica nehigijenskih uslova i loše ishrane, pogotovo dece. Posebno je visoka stopa mortaliteta odojčadi. Struja je retko viđena „pojava“ u brazilskim favelama. Električna energija je luksuz. I odvoz smeća je retkost. Često se odlaže i spaljuje na vrhu brežuljka ili se ostavlja na ulicama, pa postaje još jedan izvor bolesti. U favelama nema izgrađenih škola. Veliki problem favela je i nezaposlenost. Socijalizacija i uključivanje u društveni život predstavljaju jedan od najvažnijih problema ove potpuno marginalizovane grupe. Mnogi bogati stanovnici smatraju da su favele i njihovi stanovnici glavni izvor problema grada, izvor kriminala, trgovine drogom i nasilja, na taj način potpuno ignorišući postojanje problema i izazivajući još dublju marginalizaciju ove društvene grupe. Proći kroz favelu nije jednostavno, treba se snaći u lavirintu udžerica i kuća koje su nadgrađene jedna na drugu. Svaka favela ima svoju filozofiju i pravila, svi imaju svoje nepisane norme ponašanja i nijedna nije bezbedna.

U novije vreme brazilska vlada i brojne nevladine organizacije, zajedničkim snagama su pokrenuli programe uspostavljanja minimalnih uslova potrebnih za život u favelama. Sprovode se brojne mere: poboljšava se zdravstvena zaštita osnivanjem klinika, što se direktno odražava na smanjivanje smrtnosti odojčadi, obrazovanje sve više ulazi u favele, smanjuje se nepismenost, otvaraju se dečji vrtići, manje robne kuće, sprovode se mere

smanjivanja gustine naseljenosti. Favele se komunalno opremaju, gradi se kanalizacija, osigurava se pitka voda.

Urađeni su i novi strateški master planovi. Suočeni sa širenjem favela na prostore oko gradova, klizišta, prostore oslobođene za javne radove, smeštajem ispod vijadukta i oko saobraćajnih čvorišta, u Riju 1994. godine počinju sa pokušajem urbanizacije favela prema programu "Favela-Bairro", koji insistira na njihovom pretvaranju u četvrti. Na terenu, urbanisti se sreću sa jednim svetom, prostorno-vremenski, potpuno različitim od svega što su do sada videli. Više nije pitanje da li se zna treba li srušiti favelu, ili je urbanizovati. Urbanizacija predstavlja veliki izazov onima od kojih zavisi njihov budući izgled. Program "Favela-Bairro", je način da lokalna samouprava legalno definiše brojne ulice i prepozna javni prostor. Građani takođe dobijaju i formalnu stalnu adresu.

Prva faza projekta je uključila 90 favela, gde su dobijeni rezultati socio-ekonomskih indikatora održivosti, zajedničke organizacije, mogućnosti urbanizacije, fizičkih uslova i mogućih rizika, kao i strateške dimenzije u odnosu na predhodne programe.

Lokalna samouprava je prepoznala teškoće u utvrđivanju urbanističkih normi (indeks zauzetosti, površina, upotreba...), u urbanizovanim favelama i prilagodila ta pravila od slučaja do slučaja u zonama specifičnog društvenog interesa

Sve ovo zahteva velika finansijska sredstva, koja se obezbeđuju kroz razne programe za urbanizaciju. Program "Favela-Bairro", ostaje iskustvo značajno u urbanoj i politici stanovanja, naročito kroz svoj glavni cilj- uključivanje favela u grad i njihovom transformacijom u gradske četvrti.

Da je problem siromašnih naselja svetskih razmera govore i brojne studije urađene od strane Svetske banke, pre svega na temu premeštanja, saniranja, obnove i rekonstrukcije favela. Najbolji rezultati pokazali su se na primeru favela Recife i Belo Horizonte, gde je premešteno 3.398 porodica.

U poslednjih desetak godina, favele Rija postale su turističke atrakcije. Sagrađene na stepenastim brdskim padinama, sa favela se pruža predivan pogled na grad.

Od 1992. organizuju se turistički izleti u neke od poznatijih favela u Riju – Rocinhu i Vila Canoas. U ovim favelama, nakon samo nekoliko godina, primetan je veliki napredak u poboljšanju kvaliteta življenja. Sve više dece ide u školu, grade se putevi, kanalizacija, pitka voda je u većinu domaćinstava već uvedena, struja takođe.

Favela je postala deo razglednice Rija.

Dvojica umetnika iz Holandije, udružili su se u projektu oslikavanja murala na kućama u favelama, što im daje sasvim drugačiji izgled i čini ih atraktivnim u svojoj neobičnosti.

Veliki mural oslikan u Vila Cruseriu završen je 2008. godine, prikazuje brdo sa okolnim kućama.

4.2.-Dharavi- "divlje naselje" u srcu Bombaja

Među mnogim predgrađima, Dharavi je jedno od najvećih u Aziji, ali je takođe jedno od najstarijih. U to vreme, područje gde se sada proteže divlje naselje, bilo je močvarno. Tu su imigranti, siromašni i isključeni iz najbogatijih četvrti u južnom delu Bombaja, ubrzali sušenje reke. Rečno korito su napunili otpadom i drugim organskim materijalima i tu formirali nehigijensko divlje naselje. Danas, Dharavi zauzima površinu od preko 200 hektara. Službeni broj stanovnika je oko 600.000 ljudi (popis 2001), ali procena je da ima najmanje 1.000.000 ljudi, gotovo 100.000 porodica. Dharavi, je naseljen imigrantima iz svih krajeva ruralne Indije, koji su napustili svoje selo, najčešće nakon prirodnih katastrofa kao što su suše, i došli da traže posao u atraktivnom megalopoliju- Bombaju. Velika raznolikost ljudi koji su se doselili u Dharavi i doneli sa sobom svoje zanate primenljive u kožnoj i tekstilnoj industriji, formiraju male industrijske pogone i radionice rukotvorina. Za razliku od drugih delova Bombaja, čija velika većina ljudi rade izvan mesta stanovanja, 80% stanovnika Dharavi radi u okviru svog naselja. U tom smislu Dharavi je takođe industrijsko područje, čiji promet je procenjena na 400 miliona eura. Procenjuje se da Dharavi ima industrijske jedinice za tekstil, keramiku, kožarsku industriju itd, a tu su i restorani i trgovine.

Ovaj snažan ekonomski dinamizam ne treba zavarati, jer su uslovi rada u neformalnom sektoru izrazito teški i nesigurni, a porodice žive i rade u toploti i otrovnom dimu iz peći, u sobama bez ventilacije, gde provode i po 15 radnih sati. Plate su vrlo niske, a konkurencija između starih i novih doseljenika stalno gura cenu rada prema dole. Polovina populacije Bombaja živi u stanovima koji su klasifikovani kao slam. Straćare često obuhvataju ne samo oronule stambene zgrade, nego i kartonske kutije sa nekoliko tvrdih podova. Simbol društvene organizacije u straćarama su porodica i komšije.. Sprega između političara i urbane elite je verovatno odgovorna za bedu straćara i siromašnog života koji se u njima odvija.

Dharavi takođe pati, kao i bilo koji slam, od nedostatak osnovne infrastrukture i sanitarija, a pristup vodi i struji ostaje neizvesan. No, za razliku od mnogih drugih divljih naselja, većina domova u Dharaviju su izgrađen od betona i cigle (osim krova od jednostavnih metalnih ploča). Smešten na nizini uz reku, jako zagađen otpadom i otpadnim vodama iz grada, Dharavi prolazi i godišnji monsun i poplave i sve zdravstvene rizike koji idu uz to. Nezdravi uslovi života u Dharaviju učinili su ga neatraktivnim za investiranje u izgradnju. Vlasti su 80-ih, prihvatile potrebu poboljšanja situacije u slamovima, ali i da službeno priznaju njihovo postojanje. Nekoliko područja u Dharaviju je poboljšano, kroz projekate koji su pomogli da se presele hiljade ljudi u zgrade, da se proširi nekoliko glavnih saobraćajnica i postave cevovodi za otpadne vode. Rezultati ovih projekata su vrlo promjenjivi, ali oni su dali nadu stanovnicima da će Dharavi službeno biti priznat. To bi im omogućilo sigurnost vlasništva, ili zakupa i omogućilo da više ulažu u svoje stanište i svoje poslovanje, uz jamstvo da država osigurava osnovne javne usluge. Međutim, svi projekti koji su pravljani u cilju rešavanja problema stanovanja i života u Dharaviju, pretrpeli su razne promene, koje su ponovo stavile u prvi plan nezadovoljstvo i nesigurnost za sopstvenu egzistenciju.

5.- Sličnosti favela i Dharavi slama

Sve što se ovde navelo u primeru favela Brazila I slama u Bombaju , može se podvesti pod iste probleme , sličnosti I razlike u svim nelegitimnim naseljima u savremenim metropolama sveta.

Mnogo su veće sličnosti nego razlike koje su ovde uzete kao primer siromašnih-divljih naselja. I favele i Dharavi-slam naselje Bombaja, nastali su neplanirano, spontano, na nepristupačnim terenima. Nastali su migracijom iz ruralnih delova zemlje, donoseći svoju kulturu i tradiciju. Pošto je to siromašno stanovništvo, koje dolazi u megapolise Rio de Žaneira I Bombaja, privučeni povećanom urbanizacijom, oni nemaju novca za kupovinu ili iznajmljivanje stana, pa su prisiljeni podići privremene objekte upravo u divljim naseljima. Tipična socijalna topografija ovih gradova je da siromašno stanovništvo živi u barakama, na periferiji, dok bogati žive u staklenim soliterima u centralnim delovima grada. To vuče korene još iz kolonijalnih vremena, kada su kolonizatori naseljavali najbolje zemljište u gradovima, dok su domoroci živeli dalje u blizini rudnika i plantaža gde su radili. I Indija I Brazil su preduzeli niz aktivnosti kako bi poboljšali način života i učinili ga unekoliko podnošljivim. Postoji mnogo projekata, uključena je i Svetska banka, UN, kao i svetski priznate arhitekture, ali se nije mnogo otišlo u davanju nekih konkretnijih rešenja. Veliki je broj stranih volontera uključenih u mnogobrojne projekte. Oni su uglavnom iz evropskih zemalja, koji putem raznih programa vrše obrazovanje stanovništva na polju ljudskih prava, poboljšanju komunikacije sa lokalnim vlastima , uspostavljanje dijaloga, reciklaže smeća, a posebno akcenat stavlja na obrazovanje i kvalifikovanje žena i dece.

6. Uloga arhitekture

Treba učiniti sve napore, kako bi se pokušala kontrolisati urbana eksplozija u zemljama u razvoju. Za sada su međunarodni proračuni za stanovanje i dalje minimalni. Postavlja se pitanje kako se nositi sa ograničenim sredstvima koja su na raspolaganju i kako arhitekta može raditi u tom kontekstu?

Postoji nekoliko širokih kategorije aktera uključenih u poboljšanje loših stambenih uslova:
- Vlada zemalja,

- Međunarodna tela (uključujući i UN-a i Svetsku banku),
- Regionalne razvojne banke (Inter-American, African, Asian),
- Kulturna saradnja agencija i tehničke usluge itd.

Zemlje koje su direktno uključene, uglavnom su preplavljene problemima, jer njihova politika ne daje prednost stanovanju. Usprkos važnosti Međunarodne unije arhitekata (osnovane 1948) ili Međunarodne arhitektonske Fondacije (osnovane 1974) - koja je organizovala prvo međunarodno takmičenje za samo-podršku - uloga arhitekata u projekatovanju ljudskih naselja ostaće na visokom nivou.

Gradnja javnih stambenih jedinica subvencionisanih od strane države, je bio jedan od prvih pokušaja da se smeste mase doseljenih stanovnika u grad, kao i da se preseli stanovništvo iz stračara. Ovo rešenje je retko bilo uspešno, zato što su ovakvi stanovi bili i dalje preskupi za siromašno stanovništvo, koje ne želi da se preseli i zato što je ulica njihovo radno mesto.

Po svojoj simboličkoj i kulturnoj vrednosti, kuća funkciše kao znak grupnog identiteta.

Stoga život u datoj lokaciji, dovodi do povezivanja s različitim etničkim grupama.

Useljenici smešteni u javnim stambenim jedinicama, nastoje razviti svoj novi prostor sa vlastitom tradicijom, u cilju očuvanja svog identiteta.

Arhitektura mora biti humana svojim korisnicima, a pri tom da ne zanemari njihovo poreklo, njihov način života i njihovu kreativnosti.

Danas, korišćenje samo-izgradnje, izgleda kao jedino rešenje, da bi se smanjio problem u slamovima. To uključuje korišćenje lokalnog stanovništva, kao radnike koji bi gradili svoje stanove, ili poboljšali one u kojima već žive, što ujedno stvara veliku motivisanost za rad.

Od 70-ih, godina, neke agencije UN-a su napravile mnoge studije vezane za poboljšanje stanovanja i iznalaženja najboljih mogućnosti za stanovnike slamova. Prvo, oni naglašavaju veliki učinak samo-gradnje. Na intervenciju u Kolumbiji, 75% stračara postali su stanovi i 52.000 porodica, preseljene su u roku od 6 godina. Ova populacija čini 86,7% zadovoljnih. Prvo što je bitno za rad, je motivisati stanovništvo da aktivno sudeluju u svemu bitnom za njihovo stanovanje, što dovodi do rezultata koji zadovoljava njihova očekivanja. Poželjno je da svaki stanovnik sudeluje u dizajnu, programu i projektu izgradnje. Ovde je primer uspešne rehabilitacije divljih naselja-favela, u Brazilu. Projekt je obuhvatio izgradnju saobraćajnica, kanalizacije i vodovoda, te je time poboljšana kvalitete stanovanja. Narod je ostao u svojim domovima stvorenim kroz samo-gradnju, a pojavile su se i nove kuće.

Svetska banka, je jedna od glavnih agencija koja zagovara oblik finansijskih intervencija u slamovima, kako bi došlo do njihovog većeg uticaja na grad. Svetska banka je povezana sa:

- Nacrtom poboljšanja lokacije i usluge,
- Projektom sanacije slama,
- Nacrtom tehničke specifikacije (voda, prevoz, ...)

Ovo se pokazalo posebno produktivim, jer zadovoljava osnovne potrebe, to jest, stvaranje novih stambenih naselja, integraciju kuće, kroz obnovu i razvoj putne mreže, kako bi se omogućilo lakše povezivanje sa centrom grada.

Osim toga, važno je da intervencije moraju biti dinamične, kako bi projekat bio uspešan, moraju se osigurati povratne informacije i odrediti nove akcije.

Pitanje socijalnog stanovanja su uglavnom obradili arhitekta 50-tih godina prošlog veka. Mnogo je izgrađeno a, socijalno stanovanje je ključni program moderne arhitekture. Neke studije su usmerena na arhitekturu skloništa u slamovima i na konstrukciju jeftinih zgrada.

Slam je mesto urbanizma koji moramo razumeti i razvijati.

Kritičari moderne arhitekture pokazuju potrebu za stvaranjem novog tipa arhitekture, koja je u mogućnosti da radi sa zajednicom, tj. sa ljudima čije stambene potrebe treba rešiti, a pre nego što se traži profit, treba dati prioritet pomaganju porodicama s niskim primanjima, da grade svoje utočište.

Godine 1978 Svetski kongres arhitekata, odobrio je novi stav arhitekata, da oni nisu pasivni gledaoci ove marginalne zajednice, nego da zajednički čine napore kako bi poboljšali njihovo stanovanje. Oni su stavili svoje znanje vlasnicima slamova, da zajedno sa njima aktivno učestvuju u poboljšanju stambenih uslova. Arhitekta su uvideli da ljudi mogu sudelovati u projektu i dizajnu, a da sve bude jednostavno i ambiciozno. Učeći se drevnoj tehnici gradnje sa zemljom, dokazali su da uz asistenciju 2 - 4 graditelja, mogu sagraditi kuće za 45 dana, za nisku cenu.

Različite arhitekta su na raznovrsne načine pokušali doći do što jednostavnijih i jeftinijih rešenja pri izgradnji kuća u slamovima. Tako grupa arhitekata polazi od industrijske arhitekture, vrlo jeftine. Oni odbacuju rešenje gradnje od betona. Ova grupa je radila s različitim materijalima kao što je papir, metalne cevi, bambus, gips, itd. ... Eksperimente su sprovedi na terenima Afrike i oni su pokazali da su mogli izgraditi deset puta jeftinije stanove, od onih koji su finansirani od strane vlade.

Posebno zanimljiv primer je u Peru, gde je arhitekta koji je živeo u slamovima i bio blizu stvarnosti shvatio dve stvari. Prvo, ljudi imaju snažnu kulturu zajednice. Na primer, svaka aktivna osoba donira deo svog radnog vremena kako bi zajednički izgradili naselje. Drugo, oni znaju kako graditi zidove blatom. To je bio njihovo polazište i njihova uloga - iskoristiti ovaj potencijal i pružiti rešenja gdje je to potrebno. Izgrađena je fabrika crepa, kojom upravljaju stanovnici slamova. Pločice su izrađene pomoću jednog kalupa i suše se na suncu. Ovde se arhitekta mora osloniti na rad i socijalnu organizaciju slamova i osigurati kontekst odgovarajućim tehnikama i materijalom. To je sprega razumevanja, kulturne razmene i dijaloga. Takođe su napravili nekoliko kamenih mostova izdržljivih na brojne poplave. Korišćen je rad seljaka koji su kamenje vadili iz kamenoloma na licu mesta.

Zaključak

Jasno se uočava da među bogatijim stanovništvom preovladava stav da su siromašna naselja ogledalo siromaštva preneseno sa sela u grad, te da su upravo ona uzrok negativnih posledica prekomerne urbanizacije. Ono što je do sada urađeno samo su mali koraci na putu rešavanja ovako velikog problema. Neophodnost usvajanja pravne regulative i stvaranje zvanične socijalne politike – jedan su od najvećih izazova koji čeka predstavnike vlasti svih države. Zbog čestih promena vlasti, svaki put dolazi do usvajanja potpuno novih programa, planova, projekata, inicijativa koje se nikad ne sprovode do kraja. Značajan doprinos rešavanju problema života u slamovima dala je Svetska banka u saradnji sa lokalnim vlastima, kroz program finansiranja projekata vezanih za poboljšanje

uslova življenja (pre svega poboljšanje kvaliteta vode i izgradnje infrastrukture). U ovom kontekstu, čini se da iskorenjivanje slamova i izgradnja socijalnog stanovanja nije rešenje. Za to ne samo da moraju promeniti sve svoje načine razmišljanja o arhitektonskim projektima, nego se moraju prilagoditi novim ciljevima.

Moraju biti u stanju proceniti potencijal društvene i urbane strukture u slamovima, kako bi se utvrdilo koje akcije je potrebno preduzeti.

Rad treba da bude usmeren na postojeće gradsko tkivo sa osnovnim ciljem:

- Postavljanje potrebne opreme, mreže infrastrukture
- Poboljšanje gradjenja
- Integracija u urbano tkivo

Nekako se moraju urbanizovati slamovi-nehigijenska naselja, bez gubitka njihove originalnosti.

Uloga arhitekta je da se izvrši transformacija slamova u embrion grada, ili gradske četvrti.

Javnost, ali pre svega lokalni i državni funkcioneri u tim državama, ne priznaju, ili bolje rečeno ne prihvataju činjenicu da skoro polovina stanovništva živi u slamovima. Sa njihovog stanovišta, bolje je zaboraviti njihovo postojanje, nego se suočiti i rešiti problem. Bez konkretnih planova i akcija na lokalnom i globalnom nivou, broj stanovnika u slamovima i dalje će predstavljati najgori oblik gradskog siromaštva i nejednakosti, te će biti kočnica razvoja. U ovom vremenu u kome se proizvode monotoni i rigidni stambeni prostori ,intuicija, kreativnost pojedinca i malih zajednica je zanemarena ,dok slamovi pružaju šansu da se generiše skroz nova urbana tipologija. To bi bila tipologija koja omogućava da vreme utiče na njenu strukturu. Omogućila bi da se stvori vreme za razvoj,da se sazre na nepredvidljiv način ,koji se skroz prilagođava značenju i potrebama trenutka .

Literatura

- Slums of the world: The face of urban poverty in the new millennium; Un-habitat ,2003.
- Ambasada Republike Brazil u Beogradu.
- Čitanje grada (A reading of the city). Pušić, LJ. Novi Sad: Prometej.1995
- The favelas of Rio de Janeiro: A temporal and spatial analysis, O'Hare; Barke 7. M., *Geojournal*, Number3, 2002.
- Urbanisation, slum development and security of tenure: the challenges of meeting millennium development goal 7 in metropolitan Lagos, Nigeria; Department of Urban and Regional Planning, University of Ibadan, Nigeria
- Planet of Slums: Urban Involvement and the Informal Working Class , 2006
- Slijedećih 200 godina ;Herman Kahn, Stvarnost Zagreb 1976
- <http://barnet.yann.free.fr/bidonvilles.htm>
- <http://www.le-cartographe.net/index.php/dossiers-carto/monde/67-bidonvilles>
- <http://wiki.epfl.ch/copropolis/21deffavelas>
- <http://www.unchs.org/>
- <http://www.mit.edu/urbanupgrading/>
- <http://architecturebrio.blogspot.com/>
- <http://www.guardian.co.uk/artanddesign/2009/feb/06/prince-charles-slum-comments>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Favela>
- http://www.habitants.org/news/inhabitants_of_asia/in_the_heart_of_bombay_the_dharavi_slum
- http://en.wikipedia.org/wiki/Shanty_town
- http://en.wikipedia.org/wiki/Slum_upgrading

- <http://www.architecture-student.com/sustainable-design/slums-in-cities-providing-low-cost-housing-to-end-slums/>
- <http://www.worldtrans.org/CE/CE-121.HTML>
- <http://lebbeuswoods.wordpress.com/>
- <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1891640/>
- <http://fr.wikipedia.org/wiki/Bidonville>
- <http://www.6climats6habitats.com/bidonvilles.htm>